

Jaroslav Klíma

– strážce zákona s cejchem vlastizrádce

PETR CAJTHAML

Jaroslav Klíma prošel v komunistické policii dlouhou kariérou od řadového příslušníka po náčelníka její státobezpečnostní součásti a náměstka ministra vnitra. V šedesátých letech byl odpovědný za činnost nejdůležitějších útvarů Státní bezpečnosti. Z funkce šéfa StB byl odvolán během Pražského jara. V srpnu roku 1968 aktivně kolaboroval se sovětskými okupanty.

Jaroslav Klíma se narodil 23. dubna 1921 ve Svojsčicích na Klatovsku v rolnické rodině. V letech první republiky vychodil obecnou a měšťanskou školu a vyučil se knihářem. Po okupaci českých zemí německou armádou se v srpnu 1939 dobrovolně přihlásil na práci do Německa. Během války pracoval na různých místech v protektorátu i v říši. Podle svých pozdějších prohlášení se brzy zapojil do odbojového hnutí a spoluorganizoval útoky totálně nasazených Čechů z Německa. Jeho výpovědi z přelomu 40. a 50. let si však odporují. Doložitelná je teprve Klímova odbojová činnost od 1. dubna 1945, kdy byl členem partyzánské skupiny Za Prahu, která byla složena především z uprchlých sovětských válečných zajatců.

Po skončení války vstoupil 13. června 1945 jako řadový příslušník do Sboru národní bezpečnosti (SNB), během prvních let služby byl přidělen k řadě útvarů umístěných v neklidném pohra-

ničí. Klímův další služební postup úzce souvisel s jeho vstupem do Komunistické strany Československa v srpnu 1945, v roce 1947 absolvoval kurs pro osvětové důstojníky a začal zastávat různé osvětové a politické funkce v SNB. Únorový převrat roku 1948 jej zastihl jako příslušníka útvaru SNB Osika určeného k akcím proti banderovcům probíjejícím se přes Slovensko na Západ. Během kritických únorových dnů však byli příslušníci tohoto bojového útvaru nasazeni v Praze k zajištění bezproblémového převzetí moci komunisty. Sám Klíma v únoru 1948 působil jako člen ochranky budovy ústředního sekretariátu KSČ.¹

V dalších letech jeho kariéra stoupala, v roce 1949 absolvoval Ústřední politickou školu KSČ a zastával různé politické funkce u útvarů SNB. Na počátku 50. let jeho kariéru ohrozilo šetření minulosti z doby druhé světové války. Problematickým nakonec nebylo dobrovolné přihlášení se na

práci v nacistickém Německu, ale jeho odbojová činnost. Podle některých svědectví měl spolupracovat se členy nekomunistického odboje, či dokonce s britskou zpravodajskou službou. Jeho válečná minulost byla podrobně prošetřována, Klíma sám pod tlakem v srpnu 1951 podal žádost o propuštění z SNB, nakonec však byl podezření zbaven a jeho kariéra pokračovala.

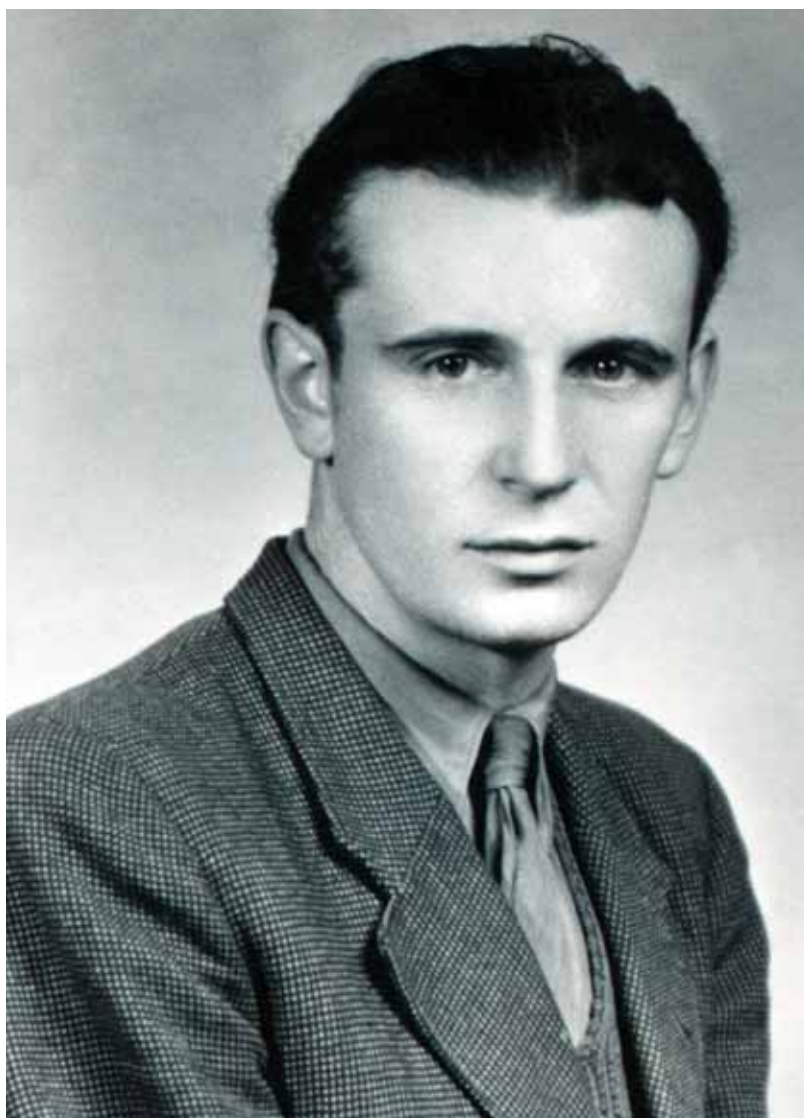
Velmi rychle se propracoval mezi vyšší velitele komunistické Bezpečnosti. V letech 1952–1955 byl nejprve zástupcem a poté náčelníkem Krajské správy MV v Karlových Varech. To s sebou přineslo i politické funkce, stal se členem byra Krajského výboru KSČ v Karlových Varech a členem (poslancem) pléna karlovarského Krajského národního výboru. Od dubna 1955 zastával funkci šéfa stranické organizace na ministerstvu vnitra (vedoucího tajemníka Hlavního výboru útvarové organizace KSČ při MV).

¹⁾ *Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), personální spis Jaroslava Klímy; životopis.*

Na podzim roku 1956 se jeho kariéra z nejasných důvodů na rok zastavila. Z dosavadní funkce byl odvolán a byl umístěn do tzv. činných záloh a pověřen zpracováním důležitých archivních státobezpečnostních materiálů. V letech 1957–1958 absolvoval roční operativní školu KGB v Sovětském svazu a po návratu byl jmenován zástupcem náčelníka Krajské správy MV v Praze. Řídil úsek IV. odboru (ekonomická kontrarozvědka), vyšetřovací odbor a vězeňská zařízení v Praze a ve Středočeském kraji. Poté zastával necelý rok (od konce listopadu 1961 do konce října 1962) funkci zástupce náčelníka rozvědky Státní bezpečnosti – I. správy MV. V roce 1962 začal studovat práva na Univerzitě Karlově, svá studia však nedokončil.

Na konci října 1962 byl jmenován jedním z náměstků ministra vnitra. Byl pověřen řízením IV. správy MV (ekonomická kontrarozvědka), Správy vyšetřování MV a I. zvláštního odboru (archivy a evidence MV). Počáteční fáze jeho působení ve vedení ministerstva vnitra byla ve znamení řady reorganizací a hledání nové koncepce činnosti bezpečnostního aparátu. Prvního ledna 1964 byla vytvořena tzv. jednotná kontrarozvědka, ve které byly (s výjimkou vojenské kontrarozvědky) sloučeny dosavadní kontrarozvědné správy StB. Zároveň došlo k reorganizaci vyšetřovacího aparátu ministerstva vnitra, který byl zastřešen novými centrálními Správami vyšetřování StB a VB – jejich řízením byl pověřen právě náměstek ministra vnitra Jaroslav Klíma.²

K další velké reorganizaci došlo na jaře roku 1966. Změna se tentokrát netýkala samotné struktury útvarů SNB, ale způsobu jejich politického řízení. Řada změn v kompetencích jednotlivých náměstků

Jaroslav Klíma v první polovině padesátých let.

Zdroj: ABS

ministra vnitra, realizovaná v první polovině šedesátých let (zejména v době, kdy funkci ministra vnitra zastával Lubomír Štrougal), směřovala k rozdělení kontroly nad složkami Státní bezpečnosti mezi více osob. Pozice dosavadního faktického šéfa Státní bezpečnosti (I. náměstka ministra vnitra) byla postupně oslabována. Reorganizace z března 1966 tento trend změnila. Řízení klíčových součástí StB

bylo opět soustředěno do jedné rukou. Rozhodujícím mužem však již nebyl I. náměstek ministra Jan Záruba, ale náměstek ministra vnitra pro Státní bezpečnost Jaroslav Klíma, který byl zároveň jmenován náčelníkem nově vytvořené Hlavní správy StB, do níž byly začleněny kontrarozvědka StB (II. správa), vojenská kontrarozvědka (III. správa), Správa sledování (IV. správa) a evidence a archivy

²⁾ *Tamtéž*; doplněk k životopisu z 29. 1. 1972.

StB (I. zvláštní odbor). Vedle toho Jaroslav Klíma přímo řídil Správu operativní techniky (VI. správu).³

Pod svým řízením tak soustředil rozhodující útvary StB. Státní bezpečnost pod jeho řízením pokračovala v zadáních z konce první poloviny šedesátých let – soustředit se především na boj s vnějším (zahraničním) protivníkem. Represe vůči domácím odpůrcům režimu však neustávaly, naopak v souvislosti s narůstající krizí komunistického režimu nabývaly na intenzitě. V probíhajícím mocenském sporu mezi tzv. konzervativci prezidenta Antonína Novotného a reformisty bylo vedení Státní bezpečnosti vnímáno jakožto stoupenci konzervativců. Po výměně stranického vedení v lednu 1968 se mocenská pozice Státní bezpečnosti a jejích náčel-

níků proměnila – ztratila většinu vazeb na státní a stranické špičky a byla spojována s poraženým křídlem ve vedení KSČ. Ministerstvo vnitra a StB byly kritizovány za zločiny 50. let i za zneužívání policie k politické perzekuci v posledních letech éry prezidenta Novotného. V centru kritiky se ocitl sám Klíma, který byl jako příslušník Bezpečnosti od roku 1945 spojován s činností StB v padesátých letech a nesl přímou odpovědnost za činnost StB v letech šedesátých.

Jaroslav Klíma jako její nejvyšší představitel pochopitelně reagoval na novou situaci. Nového stranického šéfa Alexandra Dubčeka ujistil, že Státní bezpečnost nikdy neměla v úmyslu zasahovat do mocenských sporů uvnitř KSČ a že pevně stojí za novým stranickým vedením.⁴ Změna, která nastala v lednu 1968, však byla hlubší. Plány reformistů (a probouzející se veřejné mínění) počítaly s výraznou změnou postavení a činnosti Státní bezpečnosti. Radikálně měla být omezena její činnost vůči obyvatelstvu republiky a dosavadní volnost v porušování lidských práv. Obrana dosavadních pravomocí StB byla oficiálně zdůvodňována snahami zahraničních zpravodajských služeb o změnu systému v Československu. Již v prvních měsících roku 1968 se začalo ukazovat, že značná část používaných pracovních metod neměla právní podklad a přímo odporovala platným československým zákonům. Byl si toho pochopitelně vědom i Jaroslav Klíma. V prvních měsících roku 1968 se snažil dosáhnout svými apely na vedoucí státní a stranické představitele „legalizace“ postavení a metod

Státní bezpečnosti. Vedle varování před údajně zvýšenou činností zahraničních zpravodajských služeb hrozil rozkladem a zastavením činnosti státobezpečnostního aparátu, který pokládal pro vedení KSČ za nepostradatelný: *některé úkony a metody práce Státní bezpečnosti nemají zakotvení v právní normě a operativní pracovníci je nebudou používat z obav před následky z porušení Ústavy ČSSR*.⁵

Jako krajní prostředek nátlaku k prosazení svých návrhů volil žádost o své odvolání. Dne 26. února 1968 požádal ministra vnitra Josefa Kudrna o uvolnění z funkce náměstka ministra a náčelníka Hlavní správy StB. Svoji žádost odůvodnil zdravotními potížemi.⁶ V dopisech, které adresoval prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi, předsedovi vlády Jozefu Lenártovi a předsedovi Národního shromáždění Bohuslavu Laštovičkovvi, však zdůvodnil svoji žádost o odvolání obavami z ochromení činnosti StB a přáním upevnění pozice Státní bezpečnosti.⁷

Žádosti o odvolání Jaroslava Klímy nestihl ministr vnitra Josef Kudrna vyhovět. Sám byl 15. března 1968, poté co mu předsednictvo Národního shromáždění vyslovilo nedůvěru, odvolán z funkce. Jaroslav Klíma tak ještě několik měsíců zůstal ve funkci náměstka ministra a šéfa Státní bezpečnosti. Nedařilo se mu vyvrátit podezření, že se podílel na plánech využít ozbrojených složek k udržení Antonína Novotného v čele strany. Státní bezpečnost pod jeho vedením zůstávala jedním ze symbolů deformací předchozího režimu a jen obtížně obhajovala před veřejností svoji existenci.

Hodnostní postup:
1945 – čekatel
1946 – strážmistr
1947 – vrchní strážmistr
1948 – poručík
1949 – nadporučík
1953 – štábní kapitán
1954 – major
1960 – podplukovník
1962 – plukovník

Zdroj: ABS

³ Tamtéž. K organizačnímu vývoji ministerstva vnitra v této době více: FROLÍK, Jan: Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989. In: *Sborník archivních prací*, č. 2, Archivní správa MV ČR, Praha 1991, s. 447–508; ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1989*. Ústav pamäti národa, Bratislava 2005.

⁴ ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra Jaroslava Klímy (A7), inv. j. 537; dopis J. Klímy A. Dubčekovi z 22. 1. 1968.

⁵ Tamtéž, inv. j. 538; dopis Jaroslava Klímy místopředsedovi vlády ing. Oldřichu Černíkovi z 20. 3. 1968.

⁶ Tamtéž, inv. j. 593; dopis Jaroslava Klímy ministrovi vnitra Josefu Kudrnovi z 26. 2. 1968.

⁷ Tamtéž.

Jaroslav Klíma byl z funkce náměstka ministra vnitra uvolněn až 29. května 1968. Vedle obligátních zdravotních důvodů bylo jeho odvolání zdůvodněno i faktem, že *měl určitou odpovědnost za některé deformace v práci StB v letech 1966–68.*⁸ I po svém uvolnění z funkce náměstka zůstal příslušníkem SNB. Bylo mu uděleno studijní volno k dokončení studia Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Ačkoliv formálně zůstával ve služebním poměru, odmítal respektovat nové vedení ministerstva vnitra. Výzvy k nástupu služby po skončení studijního volna neuposlechl s emotivním zdůvodněním: *V zemi je mnoho sil, které chtějí přivodit novodobé Lipany. Na MV není děláno nic, aby se to znemožnilo. Mně mnoho lidí věří, a kdybych nastoupil na MV, vykládali by si to jako důkaz, že je vše v pořádku. Tím bych je oklamal. Otevřeně říkám, že když osudově dojde ke střetnutí, nechci stát na straně Panské jednoty.*⁹

Zatímco nového, reformního ministra vnitra Josefa Pavla a jeho I. náměstka Stanislava Padrůňka ignoroval a pokládal za nepřijatelné osoby, se svým nástupcem ve funkci náměstka pro StB konzervativcem Viliamem Šalgovičem v některých oblastech spolupracoval.

I po odchodu z funkce náměstka ministra vnitra zůstával v kontaktu se sovětskými poradci Michailem Grigorjevičem Kotovem¹⁰ a Jevgeničem Grigorjevičem Nazarovem.¹¹ Hlavním bodem těchto jednání byla příprava chystaného mocenského zvratu. Klíma jim předával kompromitující materiály na ministra Josefa Pavla, doporučoval spolehlivé funkcionáře StB pro případný mocenský převrat či okupaci organizovanou Sovětským svazem. Nejpozději 20. srpna 1968 byl přímo zapojen do přípravy oku-

Jaroslav Klíma – vzdělání:

1927–1932 – obecná škola

1932–1934 – měšťanská škola

1936–1937 – pokračovací (učňovská škola)

1946–1947 – různé osvětové kursy v SNB

1949–1950 – Ústřední politická škola KSČ

1957–1958 – operativní škola KGB v Moskvě

1962–1968 – Právnická fakulta Univerzity Karlovy (nedokončil)

Zdroj: ABS

pace. V noci z 20. na 21. srpna byl jedním z členů skupiny vedené náměstkem ministra vnitra pro StB Viliamem Šalgovičem, která se pokusila převzít moc na ministerstvu vnitra. Klíma sám byl pověřen úkolem obsadit budovu ministerstva na Letné. Pokus o puč na vnitru však nevyšel. Poté, co neuspěla akce domácích kolaborantů, pronikli do budovy MV na Letné příslušníci sovětské KGB a zatkli I. náměstka Stanislava Padrůňka, který zastupoval nepřítomného ministra Josefa Pavla a odmítal se podvolit příkazům okupantů.

Pučistům se řízení ministerstva

převzít nepodařilo, naopak se jakožto účastníci neúspěšného pokusu o převrat ocitli v izolaci. Klíma, Šalgovič a další kolaboranti byli veřejně označováni za zrádce a v prvních dnech po okupaci jim reálně hrozilo trestní stíhání za pokus o státní převrat a vlastizrada. Toho si byl vědom i Jaroslav Klíma. Po neúspěchu své akce v budově ministerstva vnitra na Letné se pokusil odpoledne 21. srpna 1968 spojit s Šalgovičem a dalšími kolaboranty. Ti pro něj, po neúspěchu s převzetím budovy MV, neměli další úkoly. Bylo zřejmé, že pokus o puč na ministerstvu vnitra ztros-

⁸⁾ ABS, personální spis J. Klímy; usnesení vlády ČSSR č. 171 z 29. 5. 1968.

⁹⁾ *Tamtéž*; doplnění k vyjádření J. Klímy k činnosti ve dnech 20.–23. 8. 1968 z 10. 10. 1968.

¹⁰⁾ M. G. Kotov byl hlavním představitelem KGB u československého ministerstva vnitra.

¹¹⁾ J. G. Nazarov byl hlavním představitelem KGB u Hlavní správy StB.

Jaroslav Klíma (vlevo) spolu s bývalým generálním prokurátorem Jaroslavem Davidem na lavici obžalovaných před Obvodním soudem pro Prahu 7, 10. října 2001.

Zdroj: ČTK/Mášová Petra

kotal. Jméno Jaroslava Klímy a dalších prosovětských představitelů StB se v prvních dnech objevovalo na veřejně vystavovaných seznamech zrádců, pátrala po něm Veřejná bezpečnost. Klíma se několik dnů skrýval u svých příbuzných, poté se pokusil přejít hranici do NDR. Na děčínském nádraží byl zatčen hlídkou SNB, podařilo se mu však uprchnout a ilegálně se dostat na území Polska, kde byl přijat polskými bezpečnostními orgány. Po dvoudenním pobytu ve Varšavě byl na vlastní žádost letecky dopraven zpět do Československa. Na začátku září vyšel z „ilegality“ a vrátil se do Prahy. V podzimních měsících roku 1968 byla činnost Jaroslava Klímy a dalších pučistů šetřena Inspekcí ministra vnitra, po nástupu nového ministra Jana Pelnáře jim však reálně žádné potrestání nehrozilo.¹²

Do služby na ministerstvu vnitra se vrátil na začátku října 1968, nejprve do druhořadé pozice referenta operativní evidence StB, od jara 1969 pracoval v analytickém odboru kontrarozvědky Státní bez-

pečnosti. Ani nástup nového, prosovětského vedení ministerstva vnitra jej nevrátil do vedoucích pozic. Jistou náhradou bylo jmenování představitelem federálního ministerstva vnitra v Německé demokratické republice. Tuto funkci zastával od ledna 1970 do poloviny roku 1973. Policejně-diplomatická funkce v sobě obnášela, vedle oficiálního styku s východoněmeckými bezpečnostními orgány, i řízení rezidentury kontrarozvědky Státní bezpečnosti ve východním Berlíně.

Po návratu působil Klíma více než rok na odboru obrany federálního ministerstva vnitra, poté pracoval jako konzultant v kanceláři ministra vnitra. Na konci dubna 1976 služby ministerstva vnitra definitivně opustil a odešel do důchodu. Jako odměna za dlouholeté služby mu byl přiznán zvýšený, tzv. osobní důchod ve výši 3500 Kčs. Poté žil takřka 15 let životem spokojeného důchodce. S problematikou své služby se, nedobrovolně, setkal po roce 1989.

V devadesátých letech byly ně-

které jeho kroky, kterých se dopustil během své služby ve Státní bezpečnosti, prošetřovány Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Před soud se dostaly dvě kauzy. Nejprve byl stíhán kvůli své účasti na pokusu o převrat během okupace Československa v srpnu 1968. Z vlastizrady a sabotáže byla postupně obviněna celá skupina osob, která se v srpnu 1968 pokusila ustanovit tzv. dělnicko-rolnickou vládu a účastnila se akcí na podporu sovětských okupantů. Mezi nimi byl i Jaroslav Klíma a další příslušníci ministerstva vnitra (Jan Bokr, Zdeněk Žlábek, Albín Kožuch, Josef Houska a další). Jejich stíhání však koncem roku 1997 zastavil Nejvyšší soud s odůvodněním, že jen vykonávali rozkazy Viliama Šalgoviče, který byl v devadesátých letech již po smrti. Jediným potrestaným z řady obviněných kolaborantů byl nakonec Karel Hoffman, někdejší ředitel Správy spojů, který v srpnu 1968 nechal na příkaz okupantů odpojit legální vysílání Československé televize a rozhlasu. V říjnu 2003 byl odsouzen k trestu 4 let odnětí svobody nepodmíněně.¹³

Druhý případ souvisel s Klímovou funkcí náměstka ministra vnitra a náčelníka Hlavní správy Státní bezpečnosti. V roce 1966 spolu s tehdejším generálním prokurátorem zabránil trestnímu stíhání válečného zločince Wenera Tuttera, který byl dlouholetým agentem Státní bezpečnosti. Ani v této kauze nebyl vynesena rozsudek. Trestní stíhání Jaroslava Klímy pro zneužití pravomoci veřejného činitele bylo v prosinci 2001 zastaveno z důvodu promlčení. Trestnímu postihu za své činy tak nakonec unikl.¹⁴ Jaroslav Klíma zemřel 20. srpna 2003 v Praze.

¹²) ABS, personální spis Jaroslava Klímy; vysvětlení k činnosti a úlohy před a v průběhu internacionální pomoci v srpnu 1968 z 21. 8. 1974.

¹³) www.mvcr.cz/policie/udv/pripady/index.html; o případu Karla Hoffmana viz: BENČÍK, Antonín: Kauza Karel Hoffman versus historikové: Aneb co se dělo v srpnu 1968 na Ústřední správě spojů. *Soudobé dějiny*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 120-141.

¹⁴) www.mvcr.cz/policie/udv/pripady/index.html; o Weneru Tutterovi viz: NAVARA, Luděk: *Smrt si říká Tutter: nacistický vrah ve službách StB*. Host - Větrné mlýny, Brno 2002.